

УДК 061.2:316.346.32-053.6(477)

ВОЛОНТЕРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК СОЦІАЛЬНОГО СТАНОВЛЕННЯ ТА КОНСОЛІДАЦІЇ МОЛОДІ В СУЧАСНІЙ УКРАЇНІ

Орленко М.В.

Чорноморський національний університет імені Петра Могили

У статті висвітлюється питання розвитку волонтерської діяльності в Україні як чинника, що сприяє соціальному становленню, самоорганізації та консолідації молодих громадян. Особливо, діяльність волонтерів стає актуальною в період суспільно-політичних трансформацій та криз, що на сьогодні наявні в нашій країні. Відповідно, така ситуація обумовлює залучення та мобілізації громадян, особливо молоді, яка в більшій мірі виявилася неготовою та неадаптованою до різких змін соціальних умов життя, до вирішення назрілих проблемних ситуацій в країні. Окрім того, у статті акцентується увага й на зміні ціннісних пріоритетів молоді в напрямку поширення волонтерства, благодійних акцій, патріотизму, що пов'язано з загостренням соціально-фінансових проблем, низкою внутрішніх та зовнішніх змін та перебігом військових проявів на Сході України. Отже, сьогоденна волонтерська діяльність в Україні має значне соціальне визнання та характеризується позитивною динамікою довіри як громадянського суспільства, так і держави.

Ключові слова: волонтери, волонтерська діяльність, волонтерські організації, громадянське суспільство, молодь, молодіжні громадські організації, суспільно-політичний процес.

Постановка проблеми. Сьогодні Україна переживає складні соціально-економічні та політичні трансформації, які, відповідно, накладають негативний відтінок на ціннісні орієнтири громадян України, особливо молодого покоління. Ситуація ускладнюється ще й тим, що сучасні реалії в нашій країні не завжди співпадають з потребами, інтересами та поглядами молодого покоління, яке в значній мірі виявилася неготовими до різких змін соціальних умов життя. Такий стан справ вимагає негайного вирішення в напрямку створення волонтерських організацій, проведення благодійних акцій, підвищення рівня патріотизму серед молоді задля усвідомлення власної ролі й значення в житті суспільства та задля мінімізації й вирішення гострих назрілих проблем.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливо зазначити, що дослідження питання поширення волонтерського руху завжди було в центрі уваги науковців різних галузей знань. Однак,

зазначена тема значно актуалізувалася з кінця 2013 року, саме з початком так званої «Революції гідності». На сьогоднішній час у політологічній науці актуальним є дослідження питання діяльності волонтерських організацій в Україні, особливо їх активізації в період військових проявів на Сході України. Значна кількість вчених, таких як: О. Безпалько, О. Іщенко, О. Карпенко, О. Касперович, Т. Лях, О. Панькова, Т. Тарасенко, О. Хижняк та ін. у своїх працях в основному концентрують увагу на дослідженні специфічних рис волонтерської діяльності з визначенням проблем та перспектив розвитку такої діяльності в Україні.

Доречно також додати, що слід виокремити і емпіричні дослідження з питань волонтерства, що проводились протягом 2015 року Інститутом соціальної та політичної психології Національної академії педагогічних наук України та Інститутом соціології НАН України. Окрім того, в основу нормативно-правової баз дослідження волонтер-

ської діяльності покладено Конституцію України та основні законодавчі документи, а саме: Закон України «Про волонтерський рух», «Положення про волонтерську діяльність у сфері надання соціальних послуг», «Про соціальні послуги».

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Важливим як з наукової так і з практичної точки зору є визначення впливу волонтерської діяльності на соціальне становлення, розвиток та консолідацію молоді в Україні. Особливо, стосується періоду зовнішніх та внутрішніх викликів, що нині постали перед сучасним українським суспільством.

Мета статті. Головною метою даної статті є комплексне дослідження волонтерської діяльності в Україні з залучення до такого роду діяльності представників молодого покоління, що в результаті сприяє їх соціальному становленню, самоорганізації та консолідації задля допомоги та підтримки тих людей, хто опинився в складних життєвих обставинах.

Виклад основного матеріалу дослідження. На даний час в Україні значно ускладнилася умова життя, загострилися соціально-фінансові проблеми не лише представників молоді, а й всіх громадян країни. Ситуація погіршується ще й тим, що сучасні реалії в нашій країні не завжди співпадають з потребами, інтересами та поглядами молодого покоління. Відповідно, враховуючи існуючі обставини та умови життя, які постали перед громадянами України, суспільство гостро потребує від органів державної влади відповідних виважених та оперативних рішень задля мінімізації загроз та ризиків. Україна опинилась у ситуації нестачі як людських, трудових так і фінансових ресурсів. Саме тому, на даний момент вкрай важливо активізувати та мобілізувати громадян, активної частини населення, молодих лідерів, тобто внутрішні соціальні ресурси країни задля забезпечення власної безпеки та захисту своєї країни.

Нині, актуальним питанням є поширення волонтерської діяльності в Україні із залученням молодіжного активу для підтримки та допомоги тим, хто її потребує. Адже, активна участь молоді у волонтерській діяльності в Україні надає їм змогу самореалізуватися та усвідомити спільний внесок у підтримку країни. Враховуючи, що нинішні реалії в Україні вимагають від особи, зокрема, молоді, не лише політичної участі, а й усвідомлення власної ролі та значення в житті суспільства, а також діяльності відповідно до власних переконань і цінностей.

Особливістю волонтерської діяльності в Україні є те, що основну чисельність її складають молоді громадяни, учні та студенти. Як зазначають науковці Т.Л. Лях та О.В. Хижняк, у роботі «Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості бар'єри», що саме через участь у волонтерській діяльності молоді люди можуть самореалізуватися під час проведення різного роду благодійних акцій, проектів і програм суспільно-корисної спрямованості та зробити свій власний внесок у вирішення актуальних соціальних проблем [8].

Одним з прикладів мобілізації та консолідації соціальних ресурсів, самоорганізації та патріотизму активістів нашої країни є швидке створення волонтерських організацій, діяльність яких спря-

мована на вирішення найгостріших проблем сьогодні. Важливо зазначити, що волонтерські організації та їх діяльність як форма самоорганізації населення мають власну історію виникнення та розвитку. Так, до 2013 року волонтерство в Україні не було особливо популярним серед молоді й населення загалом. Добровільну допомогу різним категоріям осіб надавали до 20% населення. Молодіжна волонтерська робота традиційно стосувалася таких напрямів діяльності, як: соціально-реабілітаційна робота, попередження й подолання негативних явищ у молодіжному середовищі, робота з молоддю та підлітками, які перебувають у складних життєвих обставинах; профілактика вживання алкогольних напоїв та наркотичних речовин; профілактика хвороб, що передаються статевим шляхом, та ВІЛ-інфекції/СНІДу; соціальна опіка й соціальний захист соціально незахищених груп молоді, підтримка та розвиток творчих здібностей молодих інвалідів, волонтерські програми соціальної опіки, тощо [4, с. 123].

Однак, починаючи з кінця 2013 року в Україні відбувся спалах волонтерської діяльності, що поширився на територію всієї країни та був спричинений проявом військових дій на Сході нашої країни та можливістю порушення суверенітету й цілісності української держави. Відповідно, мобілізація людських ресурсів, локалізація волонтерської діяльності зумовлювалася гострою необхідністю до порятунку людей на окупованих територіях, підтримки військових, вимушених переселенців та біженців. Як зазначають з цього приводу науковці, що така швидка активність та мобілізація волонтерів не є типовою для волонтерської діяльності в інших країнах світу. Це є наша українська специфіка. Уряди понад 80 найрозвинутіших країн світу, розглядають волонтерську діяльність як діючий інструмент розвитку глобального суспільства, тому волонтерський рух має глобальний характер, а Україна вносить у нього гідну інноваційність [5, с. 27].

У 2014 році до традиційних форм волонтерської діяльності додався волонтерський рух на підтримку «євромайданів» та антитерористичної операції (далі – АТО), який за масштабами поширення став безпрецедентним виявом громадянської самоорганізації та національно-патріотичної свідомості

Зараз в Україні діє декілька великих волонтерських організацій, які системно допомагають військовим на передовій і в зоні проведення АТО на Сході України: «Крила Фенікса», «Повернись живим», «Армія SOS», «Врятуй рідну країну», «Волонтерська сотня Україна – Світ», «Народний проект», тощо [3, с. 363]. Зазначимо, що основними напрямками, за якими здійснювалася волонтерська допомога у період 2014-2016 роки були такими:

- українська армія – матеріальне забезпечення бійців АТО (збір харчів, теплих речей та амуніції, ліків, засобів гігієни), технічна допомога: ремонт, удосконалення, бронювання бойових машин;

- поранені бійці АТО, військові госпіталі та лікарні, у яких лікуються поранені військово-службовці;

- полонені військові із зони АТО та їх сім'ї – інформаційно-пошукова допомога, допомога в обміні полонених різних сторін конфлікту;

– сім'ї вимушених переселенців з Криму та Донбасу (з територій АТО) – надання юридичної, психологічної та гуманітарної допомоги, допомога в пошуку житла та роботи, адаптації до нового становища і ситуації);

– сім'ї бійців – учасників АТО, сім'ї загиблих (матеріальна, психологічна, гуманітарна допомога);

– мирне населення територій у зоні АТО: збір коштів, збір речей (їжа, одяг та ін.), доставка зібраної допомоги до населення, підготовка маршрутів і транспорту для вивезення людей із зони АТО [5, с. 26]. Окрім того, за матеріалами загальнонаціонального дослідження «Волонтерство в Україні», майже 70% українського населення добровільно допомагали армії та пораненим. Саме зазначений напрям став найбільш розповсюдженою формою волонтерської діяльності у 2014 році [6, с. 11]. Тобто, волонтерська діяльність у зазначений період в основному була спрямована на допомогу військовим, Збройним Силам України, добровольчим батальйонам, вимушеним переселенцям, тощо. Окрім того, значну роль відігравали волонтери й у забезпеченні боєздатності силових структур у ході протистояння зовнішній агресії на Сході України.

Доцільно також зазначити, що специфікою волонтерської діяльності в Україні в період 2014-2017 роки є залучення до своїх лав якомога більшої частки молодого покоління через соціальні мережі для впливу на самоствердження та усвідомлення свого значення й ролі в розбудові українського демократичного громадянського суспільства. Відповідно, чисельність груп та учасників в інтернет-мережі зростає щодня. Таку інформацію можна підтвердити й матеріалами загальнонаціонального дослідження «Волонтерство в Україні», в якому частка волонтерів серед молоді 16-35 років склала – 26% серед молоді, що займалися волонтерством коли-небудь, тоді як серед всього населення таких 23% [6, с. 14]. Така тенденція свідчить про активне залучення патріотичних молодих громадян України до так званого «мережевого віртуального українського суспільства», яке не має кордонів. Станом на кінець 2014 – початок 2015 років в мережі зареєстровано 2 715 спільнот (найчисленніша – «Ми – патріоти України», 434 007 учасників) та 3 707 відеозаписів, які пов'язані з патріотизмом та містять ключове слово пошуку «патріот» [4, с. 177].

Звісно, волонтерські організації як форма прояву соціальної активності громадян теж разом з Українською державою переживають складний період суспільно-політичних та економічних трансформацій. Та, враховуючи зміни за останній період (2013-2017 роки) у свідомості молодого покоління, їх активність у напрямку поширення волонтерської діяльності щодня зростає. За даними Загальнонаціональне дослідження «Волонтерство в Україні», проведеного у 2015 році, 23% українців коли-небудь у житті займалися волонтерством, серед яких 9% почали займатись волонтерством протягом останнього року [6, с. 10]. Волонтери мобілізуються та консолідуєть всі зусилля задля спільного пошуку нових шляхів відновлення

та розвитку всіх сфер українського суспільства, поглиблення євроінтеграції, з одного боку, й припинення військових проявів на Сході України, з іншого. Тобто, останні події в Україні й зростання активності військових проявів на Сході України призвели до створення нових волонтерських громадських організацій за рахунок активності й ініціативи громадськості, більшу частину якої складають представники молодого покоління.

Як зазначають у своїй роботі «Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи» дослідники О. Панькова, О. Касперович та О. Іщенко, що волонтерська діяльність і створювані відповідними соціальними акторами інститути цілком відповідають використуванню у його рамках ключовим ознакам громадянського суспільства, а тому можуть розглядатись як його частина – елементи громадянської сфери. Чи не найголовніша роль при цьому належить моменту солідарності як засадничого принципу ставлення до інших і спонукання до активності [5, с. 26].

Резюмуючи, зауважимо, що активна участь молоді у волонтерській діяльності в Україні надає їм змогу усвідомити спільний внесок у підтримку країни. При цьому волонтерська діяльність набула всіх ознак найбільш дієвої форми самоорганізації населення. Дану думку можна підтвердити й отриманими даними проведеного загальнонаціонального дослідження «Волонтерство в Україні», де зазначено, що майже 87% українців вважає, що волонтерська діяльність допомагає зміцненню миру та майже 62% українців визнають значну роль волонтерів у політичних змінах [6, с. 14-15].

Висновки і пропозиції. Отже, сьогодні актуальним є поширення волонтерської діяльності в Україні із залучення молодіжного активу для підтримки та допомоги тим, хто її потребує. Адже, активна участь молоді у волонтерстві надає їм змогу самореалізуватися та усвідомити спільний внесок у підтримку країни. Враховуючи, що нинішні реалії в Україні вимагають від особи, зокрема, молоді, не лише політичної участі, а й усвідомлення власної ролі та значення в житті суспільства, а також діяльності відповідно до власних переконань і цінностей. Наявність в Україні низки внутрішніх та зовнішніх трансформацій, прояви військових дій на Сході України, загострення соціально-фінансових проблем призвели до зміни ціннісних пріоритетів молодих громадян. Враховуючи кардинальні зміни у свідомості молодого покоління, їх громадянській активності, державні органи влади в Україні повинні впроваджувати модель відкритого розвитку, за якої молодь може проявляти ініціативу й самостійно визначати власні цінності та цілі. Таким чином, сьогодення волонтерська діяльність, до якої щодня долучаються представники молодого покоління, має велике соціальне й державне визнання та характеризується позитивною динамікою довіри громадян до дій такого роду організацій.

Список літератури:

1. Волонтерський рух: світовий досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. – К.: НІСД, 2015. – 36 с.
2. Закон України «Про волонтерську діяльність». Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3236-17>
3. Кавилін О. А. Динаміка політичної участі молоді в незалежній Україні / О. А. Кавилін // «Гілея: науковий вісник». – 2015. – Вип. 93: Політичні науки. – С. 361-364.
4. Національно-патріотичне виховання – державний пріоритет національної безпеки: щорічна доповідь Президенту України, Верховній Раді України про становище молоді в Україні (за підсумками 2014 року) / Держ. ін-т сімейної та молодіжної політики; [редкол.: І. О. Жданов, гол. ред. коллег., І. І. Беляєва, С. В. Митрофанський та ін.]. – К., 2015. – 200 с.
5. Панькова О. В., Касперович О. Ю., Іщенко О. В. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблеми та перспективи. Електронний ресурс. – Режим доступу: <http://www.ukr-socium.org.ua/Arhiv/Stati/US-2-2016/25-40.pdf>
6. Публікація «Загальнонаціональне дослідження «Волонтерство в Україні». – К., 2015. – 32 с.
7. Тарасенко Т. Волонтерська діяльність як пріоритет державної молодіжної політики в Україні. Електронний ресурс. – Режим доступу: [http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_02\(29\)/17.pdf](http://www.dridu.dp.ua/vidavnictvo/2016/2016_02(29)/17.pdf)
8. Участь молоді в суспільному житті: досвід, можливості бар'єри. Електронний ресурс. – Режим доступу: http://web.archive.org/web/20141216095327/http://elibrary.kubg.edu.ua/1212/1/t_lyakh_umvsgdmb_ksp%26ko_ipsp.pdf
9. Хто такі українські волонтери? Електронний ресурс. – Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-society/1925476-hto-taki-ukrajinski-volonteri.html>

Орленко М.В.

Черноморський національний університет імені Петра Могили

ДОБРОВОЛЬЧЕСТВО КАК ФАКТОР СОЦИАЛЬНОГО СТАНОВЛЕНИЯ И КОНСОЛИДАЦИИ МОЛОДЕЖИ В СОВРЕМЕННОЙ УКРАИНЕ**Аннотация**

В статье освещается вопрос развития волонтерской деятельности в Украине как фактора, способствующего социальному становлению, самоорганизации и консолидации молодых граждан. Особенно, деятельность волонтеров становится актуальной в период общественно-политических трансформаций и кризисов, на сегодня имеются в нашей стране. Соответственно, такая ситуация обуславливает привлечение и мобилизации граждан, особенно молодежи, которая в большей степени оказалась неготовой и неадаптированной к резким изменениям социальных условий жизни, к решению назревших проблемных ситуаций в стране. Кроме того, в статье акцентируется внимание и на изменении ценностных приоритетов молодежи в направлении распространения волонтерства, благотворительных акций, патриотизма, что связано с обострением социально-финансовых проблем, рядом внутренних и внешних изменений и ходом военных проявлений на Востоке Украины. Итак, сегодняшняя волонтерская деятельность в Украине имеет значительное социальное признание и характеризуется положительной динамикой доверия как гражданского общества, так и государства.

Ключевые слова: волонтеры, волонтерская деятельность, волонтерские организации, гражданское общество, молодежь, молодежные общественные организации, общественно-политический процесс.

Orlenko M.V.

Petro Mohyla Black Sea National University

VOLUNTEERISM AS A FACTOR OF SOCIAL DEVELOPMENT AND CONSOLIDATION OF YOUTH IN MODERN UKRAINE**Summary**

The article deals with the development of voluntary activity in Ukraine as a contributing factor to social advancement, self-organization, and consolidation of young people. Especially, volunteerism becomes extremely relevant in the period of social and political transformations and crises that presently exist in our country. Accordingly, the current situation causes the engagement and mobilization of citizens, especially young people, who are not ready to face modern challenges and to address the pressing issues in the state. In fact, Ukrainian youth is unadapted to dramatic changes of the social life conditions. Additionally, the research focuses on changing values and priorities of young people in the direction of volunteering, charity events, and patriotism promotion due to the aggravation of the social and financial questions, actualization of numerous internal and external changes and displays of military progress in eastern Ukraine. Thus, it is concluded that the present volunteering in Ukraine has considerable social recognition and is characterized by the positive trust dynamics of both civil society and the state.

Keywords: volunteers, volunteering, volunteer organizations, civil society, youth, youth organizations, socio-political process.